



ZABORAVLJENE SUGRAĐANKE

Bila je prva školovana slikarica, voljela je žene, muškarci su je ismijavali, režimi zatvarali i pljačkali...

Slavica Trgovac Martan

🕒 16. srpnja 2022.

PODIJELI S PRIJATELJIMA!



Pola ulice, galerija u gradskom muzeju, nekoliko dokumenata iz matica rođenih u Državnom arhivu... Malo je tragova u Bjelovaru danas po kojima bi se moglo zaključiti da je ondje rođena Nasta Rojc, velika slikarica domaće moderne. Iako je jedno od najznačajnijih imena u gradskoj kulturnoj povijesti, u javnom prostoru se rijetko spominje, a mnogi njezini sugrađani ni ne znaju za nju.

Godinama je o njoj šutjela i likovna struka. Sama Nasta Rojc nakon Drugog svjetskog rata povukla se iz javnosti i polako tonula u zaborav. Tek posljednjih nekoliko godina, desetljećima nakon što više nije među živima, njezin rad ponovno je postao zanimljiv povjesničarima umjetnosti i likovnim stručnjacima pa su zaredale analize njezinih slika i života. U njezinim autobiografskim zapisima i drugoj pisanoj ostavštini važno mjesto zauzima i grad u kojem je došla na svijet i u kojem je provela djetinjstvo.

Nasta Rojc rođena je u Bjelovaru 6. studenog 1883. godine, u imućnoj građanskoj obitelji. Njezin otac Milan bio je odvjetnik, jedno vrijeme i ministar prosvjete u Austro-Ugarskoj i prvoj Jugoslaviji. S obzirom na dobre imovinske prilike, znanje je stjecala u dobrim školama, među kojima su bile i umjetničke škole u Beču i Münchenu te je postala jedna od prvih akademski obrazovanih slikarica u Hrvatskoj. Sanjala je i o odlasku u Pariz, no ta joj se želja nije ispunila.

U jednoj od svojih biografija puno piše o ranom djetinjstvu i praznicima koje je provodila na obiteljskom imanju Rojčevo u Gudovcu. Bili su to dani istinske sreće za Nastu Rojc, a Rojčevo će kasnije poslužiti kao inspiracija za više njezinih umjetničkih djela. Obitelj Rojc je inače živjela u samom gradu, u kući u ulici koja danas nosi ime po Nastu Rojc i njezinu ocu Milanu, dok su na Rojčevo odlazili na ladanje. Obje kuće u međuvremenu su pronašle nove vlasnike.

Nasta Rojc je od malih nogu 'iskakala' i nije se uklapala u društvene norme svoga vremena. Rano je odbacila vjeru,

postala svjesna neravnopravnosti između žena i muškaraca, užasavala ju je pomisao na brak i djecu. Ipak, 1910. udaje se za slikara Branka Šenou. Bio je to brak samo na papiru i, ironično, svojevrsni Nastin bijeg u slobodu. Naime, ona je bila homoseksualka, a isto se vjerovalo i za Šenou. U braku su ostali sve do njegove smrti 1939., no zajedno su živjeli tek nekoliko godina. Nasta Rojc u Zagrebu je godinama živjela sa životnom partnericom, Britankom Alexandrinom Onslow koja se na ovim prostorima zatekla tijekom Prvog svjetskog rata, dok je kao medicinska sestra pomagala srpskim vojnicima na Solunskom frontu. Kasnije, za vrijeme NDH, obje su se uključile u pokret otpora, kratko vrijeme provele su u zatvoru, no nakon rata doživjele su teško razočaranje. Nova jugoslavenska vlast uzela im je dio imovine te su završile na prosjačkom štapu. Onslow je umrla 1949. godine, dok će njezina družica u siromaštvu i samoći poživjeti još 15 godina – umrla je na svoj 81. rođendan, 6. studenog 1964. godine.



S partnericom Alexandrinom Onslow (Izvor: Muzej umjetnosti i obrta)

Čitav njezin život obilježilo je umjetničko stvaralaštvo. U ranom djetinjstvu je svirala 'gusle', kako je zvala svoju violinu, bila je nadarena za pisanu riječ, no najveća joj je ljubav bilo slikanje. Kista i platna uhvatila se u ranoj mladosti, a tijekom školovanja i kasnije oko sebe je uvijek nastojala okupiti druge žene sa sličnim afinitetima. Organizirala je 'ženske izložbe' u Austriji, diljem tadašnje Jugoslavije, a 1927. s kolegicama je osnovala Klub likovnih umjetnica. Čitavo to vrijeme sama je predano slikala i stvarala. Kratko vrijeme s partnericom Onslow provela je u Engleskoj gdje su također nastala neka od njezinih vrijednih djela.

Njezin rad godinama je bio zanemarivan, često su je vrijeđali, i to uglavnom muški kolege koji su Rojc i ostale domaće umjetnice nastojali ograničiti na područje primijenjene umjetnosti. S vremenskim odmakom, to se može protumačiti i kao svojevrsni pokušaj eliminacije konkurencije. Jer, kvaliteta umjetničkih djela hrvatskih slikarica nije zaostajala za onim što su stvarali muškarci, no upravo zbog ženskog potpisa na dnu platna, radovi umjetnica bili su – jeftiniji.

Unatoč takvoj nekolegijalnosti i opstrukcijama, bjelovarska slikarica se dvadesetih i tridesetih godina prošloga stoljeća isticala u umjetničkim krugovima. Bila je poznata po slikanju pejzaža, ali i vrlo tražena portretistica. Svojim djelima slala je snažne poruke i dokidala stereotipe. Prva je autorica drag autoportreta – u muškom odijelu se naslikala 1914., devet godina prije nego što će isto učiniti Britanka Romaine Brooks i izazvati senzaciju u umjetničkim krugovima na zapadu.

Ni u novije vrijeme kritičari i povjesničari umjetnosti neće biti skloni Nasti Rojc i ona će često ostajati u sjeni muških kolega. Najbolji primjer za to su bilješke o tzv. *Münchenskom krugu*, koji podrazumijeva skupinu hrvatskih slikara koji su se početkom 20. stoljeća, između 1905. i 1910. godine, školovali u Münchenu. Pritom se u medijima i udžbenicima iz povijesti umjetnosti uglavnom spominju samo Miroslav Kraljević, Vladimir Becić, Josip Račić i Oskar Herman. No, u isto vrijeme u Münchenu se, na Frauen Akademie, kod profesora Heinricha Knirra, školovala i Nasta Rojc. Tijekom školovanja ona se intenzivno družila sa spomenutom četvorkom, o čemu piše i u svojim autobiografskim zapisima. Kolege, posebice Kraljević, cijenili su njezin rad pa se može pretpostaviti kako je iz *Münchenskog kruga* izostavljena samo zato što je bila – žena.

Počekom ovoga stoljeća Nasta Rojc sve se češće spominje u javnom prostoru. U bjelovarskom muzeju je 2004. dobila 'svoju' galeriju, 2014. godine u Zagrebu je održana velika retrospektivna izložba njezinih djela, 2019. o njezinom životu je objavljen strip, ponovno je zanimljiva likovnim kritičarima... Nakon godina šikaniranja i zanemarivanja, nepravda nanesena velikoj umjetnici počinje se ispravljati...



Autoportret s puškom

U idućem nastavku: Koliko mjesta za Nastu Rojc danas ima u rodnom Bjelovaru?

**Dozvoljeno prenošenje sadržaja uz objavu izvora i autorice*

**Tekst je objavljen u sklopu projekta poticanja novinarske izvrsnosti Agencije za elektroničke medije*



PODIJELI S PRIJATELJIMA!



NASTA ROJC

UMJETNOST